

*AMERİKA***Fey Sand-Zadə****«Qeyri-səlis məntiqin atası ilə həyatım və səyahətlərim»***(ƏSƏRDƏN PARÇALAR)**Tərcümə: Ülkər Hüseynova***Vətənə qayıdış**

1965-ci ilin sentyabrında biz “Admiral Naximov” gəmisində keçirilən konfransın iştirakçısı olduq. Lütfi orada yeni işi – “Radioelektronikada təmayüllər” mövzunu auditoriyanın mühakiməsinə verdi. O, mühazirəsini rus dilində oxumaqla hamını heyrləndirdi. Əlbəttə ki, rus dili ona doğma dildir, bu dili əla bilir. Bizim iştirakımız rəsmi dəvətlə əsaslandırılmış, ABŞ dövləti tərəfindən maliyyələşdirilmişdi. Bu isə səfərin rəsmi və tam qanuni olduğu demək idi. Bizi altı gün 1040 nəfər rus alimi, 60 qonaqla (onlardan 21-i, arvadları da daxil olmaqla, amerikalı idi) Qara dənizdə gəmidə keçirilən konfransda iştirak etməyə dəvət etdilər. Belə bir səyahət ilk dəfə kibernetika sahəsində çalışan mühəndislər tərəfindən təklif edilmiş və çox uğurla keçmişdi.

Biz “Admiral Naximov” gəmisinə Odessada minmişdik. Odessa gözəl, sehrli şəhərdir. Çoxlu adamlar gəzişən bulvarının hər yeri gül-çiçəkdir, ağacdır. Odessalılar zarafatla deyirlər ki, şəhərin bir başından digərinə getmək üçün heç kölgəlikdən çıxmağa ehtiyac yoxdur. “Odessa” mehmanxanasından baxarkən liman çox gözəl görünür. İnqilabi şöhrətin daşıyıcısı sayılan “Potyomkin pillələri” insana güclü təsir bağışlayır. Adama elə gəlir ki, ümumiyyətlə, gəzişən insanlar heç yerə tələsmirlər.

Bizi görərkən özlərini ya biganə aparır, maraqlanır, ya da bizim tərəfə şübhə ilə baxırlar. Biz isə onlara yaxınlaşanda onlar çox mehriban görünür, lakin açıq, səmimi söhbətdən qaçırdılar.

Cavan və təcrübəsiz bir amerikalı fotoqraf balacaboy, eybəcər, barmağını soran, əyni-başı kasıb bir oğlan uşağının şəklini çəkəndə xoşagəlməz hadisə baş verdi. Ətrafdakı yerli sakinlərin narazılığını gördükdə, onları başa salmağa çalışdım ki, bu uşaq fotoqrafın xoşuna gəlib. Şəkli çəkməklə göstərmək istəyib ki, amerikalı uşaqlar da barmaqlarını sorur. Ümumiyyətlə, öz həssaslıqları ilə fərqlənən rusları inandırmaq o qədər də asan deyil.

Kibernetiklərin konqresi

Bütün akademiklərin iştirak etdiyi təntənəli plenar sessiya və Odessa opera teatr artistlərinin iştirakı ilə verilən konsertdən sonra kruizin 1100 nəfər iştirakçısı Qara dənizlə 6 günlük səyahətə çıxmaq üçün "Admiral Naximov" gəmisinə mindilər. Hava günəşli və gözəl idi. 6 günlük gəzinti unudulmazdır.

Qonaq, yataq və vanna otağından ibarət lüks nömrəmiz göyertənin yaxınlığında idi. Şayiələr gəzirdi ki, gəmi alman gəmisidir və əvvəllər "Bremen" adlanırmış. Müharibədə almanlardan alınmış və yenidən bərpa edilib gözəl səyahət gəmisini kimi istifadə olunur.

Səyahət zamanı vaxt yalnız yuxuya çatmırdı. Bütün sənişinlər vaxtını çox xoş keçirir, dostluq əhvali-ruhiyyəsi səmimi söhbətlərlə daha da möhkəmlənirdi. Bir qədər konyak, bir fincan qəhvə içə-içə, hətta siyasətdən də söhbət edirdik.

Hər səhər saat 6.30-da çox şən "Yoldaşlar, qalxın və gülümsəyin" devizi ilə oynaq musiqi sədaları altında idmanla yanaşı, yenilikləri də müzakirə edirdik. Saat 7.00-də iki növbə ilə səhər yeməyinə gedirdik. 1100 nəfəri qısa müddətdə yedirtmək asan məsələ deyildi. Xörək paylayan qızlar əldən-ayaqdan düşürdülər. Saat 8.30-dan günortaya qədər texniki sessiya keçirilirdi. Saat 12-dən 14.30-a qədər qəlyanaltıya ayrılırdı. Həmin müddətdə ruslar göyertədə soyunub, kiçik hovuzda çimirdilər. Onları belə şən, gülürüz və qeyri-rəsmi vəziyyətdə görmək çox xoş idi. Gözəl, günəşli günlər idi, hava təmiz, dəniz isə güzgülü kimi hamar idi. 14.30-dan 17.00-a qədər yenidən sessiya başlayırdı. Saat 17.00-da isə gəmimiz limanlardan birinə yan alır və biz avtobuslara minib şəhəri gəzməyə gedirdik, çimmək istəyənlər isə sahildə qalırdı. Bu minvalla biz Yalta, Soçi, Batumi şəhərlərinə ekskursiyaya getdik. Şam yeməyi axşam saat 21.30-da ekskursiyadan qayıdandan sonra verilirdi. Qadınlar az idi, buna görə də, mənimlə rəqs etmək istəyənlərin sayı çox olurdu, hətta Lütfi mənimlə oynamaq üçün növbə gözləməyə məcbur idi. Gecə saat 1-dən tez yatdığımız olmurdu.

Yalta təpələrdə salınmış, Kaliforniya tipli quru iqlimi olan gözəl şəhərdir. Soçi əhalisi çox, böyük sanatoriyaları olan şəhərdir. Yaşlılıqlara qərq olub. Batumi çirkli şəhərdir, iqlimi isti və rütubətli. Şəhərin ətrafında çay plantasiyaları, bambuk cəngəllikləri vardı. Bambuk gün ərzində bir neçə dyum boy atır və bir sezona çox hündür olur. Batumda gürcülər bizi Botanika bağına, çay plantasiyalarına apardılar, dənizdə çimməyi təşkil etdilər. Axırda restoranda bayramsayağı gürcü qonaqlığı verildi. Tostların sayı-hesabı yox idi.

Gözlənilməyən məşhurluq

İlk gündən mənə necə diqqət yetirildiyini yazmağı unutmuşdum. Elə birinci gün hiss etdim ki, hər tərəfdən fotokameralarla əhatə olunuram, hamı məndən müsahibə almağa çalışır. Düzü, mən belə şeylərə hazır deyildim, nə deyəcəyimi də bilmirdim, sadəcə olaraq Sovet qadınlarına həyat və fəaliyyətlərində uğurlar arzulaşmış bir neçə səmimi söz dedim. Odur ki, “Sovetskaya jənşina” jurnalında öz şəklimi gördükdə və dediklərimi oxuduqda xeyli təəccübləndim. Axırınıcı gün Lütfi özünün “Elektronikada təmayüllər” mövzusunda işini (rus dilində) şərh etdi. Mühazirə zamanı gəminin göyertəsi adamla dolu idi. Mühazirə qurtaran kimi bir qrup alim Lütfini əhatə etdi. Axşama vida rəqsləri keçirildi və xüsusi qonaqlıq verildi. Ofisiantlar çox diqqətçil idilər, qab-qaşığı az qala par-par parıldatmışdılar. Yeməklər dadlı idi, səhər yeməyinə dil və kartof püresi verildi. Məncə, səhər yeməyinə belə yeməklər yaramır. Rəqs meydançası adamla dolu idi, bəziləri gecə saat 03.00-da da meydançanı tərk etməmişdi.

Səhəri gün konqres iştirakçıları ilə birlikdə şəkil çəkdirdik. Kamerası olanların hamısı bizi sağdan-soldan çəkirdilər, kimisi icazə alır, kimisi isə icazəsiz-filansız çəkirdi. Özümü lap kino ulduzu kimi hiss edirdim. Lakin axırda dözmədim. O vaxtdan mən məşhur adamlara həsəd aparmıram.

Sonra hamı bir-birinə xatirə hədiyyələri bağışladı. Hətta bələdçimiz mənə bir açıqca və kosmik raketin modelini hədiyyə verdi. Ətrafda hamı göz yaşlarını silə-silə vidalaşırdı. Sonra biz yığışmağa başladıq.

Mehmanxana sanki qaynayırdı. Hərə lazımı səmtə getməyə hazırlaşdı. “İnturist”də qarmaqarışlıq hökm sürsə də, hər kəs öz avtobusuna, təyyarəsinə vaxtında minə bildi. Bələdçimiz minik başlayana qədər bizi təyyarəyə mindirdi. Sonra sənişinlər əli dolu çantalarla təyyarəyə doluşub nəzakətlə yerin boş olub-olmadığını soruşa-soruşa yerləşirdilər. Bütün yerlər tutulmuşdu.

Gürcüstanın paytaxtı Tiflisdə bizi teploxoddakı tanışlarımız qarşıladı. Tiflis çox gözəl şəhərdir. Biz gürcü qonaqpərvərliyini burada hiss etdik. Tiflisin 1500 il yaşı var. Bizə şəhəri tanımaq üçün bir günlük ekskursiya təşkil etdilər. Qədim Məsxetdə olduq. Burada çaxır anbarlarında 2500 illik xüsusi çaxırlar saxlanır. Yollar son dərəcə bərhad idi, sürücümüz, daha doğrusu, sürücü öz məharətini nümayiş etdirərkən, biz gözlərimizi yumub allahdan rəhm diləyirdik. Buranın adamları şərqililər kimi temperamentli idilər, qərb meyarlarına tam uyğun gəlmirdilər, lakin son dərəcə qonaqpərvərdilər.

Lütfinin doğma diyarında

Lütfi doğma şəhəri Bakını görməyi çox istəyirdi, lakin buna bizim bir günümüz qalmışdı. Ona görə vaxta qənaət etmək üçün gecə qatarı ilə Bakıya yola düşürük. Kupədə 4 nəfər – üç kişi və mən gedirdik. Rus sürət qatarları əla idi, lakin vaqonlarda şərait çox pisdir. Biz hətta əl-üzümüzü yuya bilmədik. Lütfi üzünü qırxmadı. Saat 8.00-da Bakıya çatdıq. Qatar dayanan kimi 12 nəfərlik nümayəndə heyəti bizi əhatəyə aldı. Onlar vaqonun dərısqal salonuna doluşub giriş və çıxış yollarını tutdular. Mənə üç dəstə gül verdilər, kimi məni öpür, qucaqlayır, kimisi sevincdən

ağlayırdı (sonradan məlum oldu ki, ağlayan bizim qohumlardan biri imiş).

Bizi maşına mindirib, bütöv bir eskortun müşayiəti ilə təntənəli surətdə “İnturist” mehmanxanasına gətirdilər. Burada bizə xüsusi lüks nömrə hazırlanmışdı. Bizim unudulmaz, hay-küylü gözəl günümüz belə başladı. Biz rəsmi qəbullardan başqa, Lütfinin qohum-qardaşı ilə də görüşməli idik. Bizi az qala “parça-tikə” edirdilər, çalışırdıq ki, heç kimin xətrinə dəyməyək, hamı ilə görüşək.

Tez yuyunub, daranıb səhər yeməyini yedik. Əynimizi dəyişib rəsmi görüşə yollandıq. Bizi Azərbaycan Elmlər Akademiyasında qəbul gözləyirdi.

Rəsmi fotoqraf bizi bir neçə rakursdan çəkirdi. Gözəl bəzənmiş zalda 40-a qədər adam vardı. Lütfini çox mehriban qarşıladılar, ona gözəl Azərbaycan xalçası, bir xeyli kitab bağışladılar. Səyahət zamanı teploxodda tanış olduğum rəfiqəm Gülnarə uşaq kimi bizim qayğımıza qalırdı. Günümüzün əsas hissəsini Azərbaycan alimləri ilə keçirdik, sonra müxtəlif yeməklər düzölmüş dəyirmi stol arxasında Lütfinin qohumları ilə görüşdük. Həyəcanlı anlar keçirdik, xatirələr yada salındı.

Axşam yenə rəsmi adamların əhatəsində idik. Bizi maşınlara mindirib “Neft Daşları” filminə tamaşa etməyə apardılar (dənizin ortasında salınmış şəhər haqqında), sonra Azərbaycanın inkişafı, mədəni nailiyyətləri və Bakı haqqında qısa filmlərə baxdıq. Beləliklə, biz bir günün içində bir neçə günlük proqramı əhatə edə bildik. Saat 21.00-da yenidən maşınlara minib dostlarımızın müşayiəti ilə “İnturist”ə qayıtdıq. Burada 16 nömrəli kabinetdə bizim şərəfimizə banket verildi.

Tamada (məclisi aparan) təqlidolunmaz idi, lakin haqqımızda deyilən saysız-hesabsız tostlardan biri xatirimdə yaxşı qalıb. Şərəfimə tost deyərkən məni “öz ağasının (Lütfinin) qulluqçusu” kimi salamladı. Gülüş səsləri ucaldı, mənim isə sağlıq deyənin doğru dediyini təsdiq etməkdən başqa çarəm qalmamışdı. Süfrəyə bir-birinin ardınca yeməklər gətirilirdi. Lakin bunları yemək üçün bir mədə kifayət deyildi. Azərbaycan və gürcü qonaqpərvərliyinin əvəzi yoxdur.

Səhəri Moskvaya uçuruq. Həmişə olduğu kimi vidalaşma görüşdən təsirli olur. Lütfinin Elmlər Akademiyasında çıxışı zamanı orada qohum-qardaşı da iştirak edirdi, bizə xeyli hədiyyələr bağışlanmışdı. Aeroporta gedəndə bizi böyük bir dəstə müşayiət edirdi. Məzəli görkəmdə idik. Əlimdə gül dəstələri vardı. Kimi bizim baqajımızı aparırdı, kimisinin əlində meyvə vardı, bir başqasının əlində şirniyyat, fotoqraf isə fasiləsiz aparatını şaqıldadırdı. Aeroportun əməkdaşları bu mənzərəyə baxıb özlərini gülümsəməkdən zorla saxlayırdılar, ətrafdakılar isə bizə təəccüblə baxırdılar. Aeroportda bizi bəstəkar Qara Qarayevə və onun arvadına təqdim etdilər. Fotoqraf çəkməyinə davam edirdi. Biz daim gülümsəyirdik. Nəhayət, təyyarənin pilotu eskorta başçılıq etdi, bizi birbaşa təyyarəyə qədər ötürdülər – yenidən qucaqlaşmalar, öpüşlər, vidalaşma. Aeroportun “İL-18” komfortabelli təyyarəsi ilə Moskvaya uçuruq. Mənə bağışlanılan güllər zaman və həyatın sürətli axımından xəbər verirmiş kimi başlarını aşağı əymişdi. Biz yenə tək qalmışıq. Düzü, sutkanın 24 saati davam edən qonaqpərvərliyə dözmək çətindir.